

FOLKE · FOLKE · FOLKE ·
BIBLIOTEKERNES
SAMFUNDS ·
ØKONOMISKE
VÆRDI VÆRDI VÆRDI

Tænkertanken

**Fremtidens
Biblioteker**

Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi

Udarbejdet af Copenhagen Economics
for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker
med støtte fra Kulturstyrelsens udviklingspulje for folke- og skolebiblioteker
og Danmarks Biblioteksforening

Copenhagen
Economics **CE**

Forfattere:

Christian Jervelund, Partner
Anders Oskar Kjøller-Hansen, Economist
Jossi Steen-Knudsen, Economist
Johanne Jørgensen, Analyst

Forord

De danske folkebiblioteker løfter mange samfundsmæssige opgaver på lokalt og nationalt plan, og der er ingen tvivl om, at mange danskere opfatter bibliotekerne som et betydende bidrag til vores samfund.

Men i de fleste undersøgelser måles bibliotekernes bidrag ofte ud fra brugertilfredshed og antal af udlånte bøger. Interessante og relevante faktorer men langt fra fyldestgørende, hvis vi vil blive klogere på, hvordan vi værdisætter bibliotekernes samfundsmæssige rolle og betydning- ikke mindst som velfærdsinstitution.

Det er baggrunden for, at Tænketanken Fremtidens Biblioteker har bedt Copenhagen Economics om, at vurdere folkebibliotekernes samfundsøkonomiske betydning. Undersøgelsen er den første af sin art, som værdisætter folkebiblioteket i kroner og ører og i forhold til BNP.

Undersøgelsen "Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi" har til formål at styrke bibliotekernes handlings- og udviklingsmuligheder i arbejdet med at tydeliggøre deres samfundsmæssige rolle. Ikke nødvendigvis som en selvstændig størrelse, men som medskaber i at løfte nogle af velfærdssamfundets kerneopgaver. Undersøgelsen dokumenterer på overbevisende vis bibliotekernes styrker og potentialer, men danner også grundlag for en debat om, bibliotekernes fremtidige rolle, hvad deres primære opgaver skal være, og hvad de skal måles på.

Der eksisterer allerede en ISO-standard (ISO-16439) for at vurdere bibliotekers samfundsøkonomiske betydning. Bibliotekers værdisætning kan anskues gennem én eller flere analyser: 1) Værdi for brugerne/ikke-brugere; 2) effekt på økonomien gn. kompetenceløft og 3) bibliotekernes rolle som arbejdsgiver (lønsum, der beskattes) og indkøber af fx bøger, rengøring mv. Vi har valgt at fokusere på analyse 1 og 2, da den tredje analyse gælder for alle offentlige institutioner og private virksomheder.

Undersøgelsen er støttet af Kulturstyrelsens udviklingspulje og Danmarks Biblioteksforening. Tænketanken Fremtidens Biblioteker vil herudover særligt takke en meget aktiv arbejdsgruppe for deres indsats og bidrag til undersøgelsen. Arbejdsgruppen har bestået af May-Britt Diechmann, Varde Bibliotek; Isabella Gothen, Roskilde Bibliotekerne; Morten Skovvang Jensen, Center for Kultur og Fritid i Hørsholm; Steffen Nissen, Odense Centralbibliotek; Stig Grøntved Larsen, Gentofte Bibliotekerne; Nanna Kahn-Rasmussen, IVA; Jonna Holmgaard Larsen, Kulturstyrelsen og Michel Steen-Hansen, Danmarks Biblioteksforening.

Vi håber, at den mangfoldighed af viden, som undersøgelsen bidrager med, vil blive anvendt både internt i biblioteksverdenen og eksternt som afsæt til en vigtig debat om kulturen og kulturens bidrag til velfærdssamfundet.

God læselyst!

Lotte Hviid Dhyrbye, Tænketanken Fremtidens Biblioteker og Christian Jervelund, Copenhagen Economics

Sammenfatning

Folkebibliotekernes traditionelle rolle er under forandring. Fra tidligere at repræsentere en unik adgang til viden er biblioteker i dag én blandt mange vidensleverandører på et hav af platforme.

Uden sin traditionelle rolle som 'vidensbank' oplever bibliotekerne, at det bliver sværere at forsvare sin samfundsøkonomiske berettigelse. Det medfører et stadigt voksende behov for at demonstrere værdien for samfundet.

Forståelsen af bibliotekernes samlede værdiskabelse i Danmark er relativt begrænset. Vi ved, at mere end 36 mio. danskere årligt besøger biblioteket, og dermed gør det til landets mest besøgte kulturinstitution. Vi ved også, at de knap 500 biblioteker sikrer danskere landet over en forholdsvis nem adgang til bibliotekerne og deres tilbud. Men ét er aktivitet – det kan vi måle – noget andet er værdi. Her er vores viden indtil nu meget sparsom.

Værdi gennem kulturelle og sociale bidrag

I denne analyse sætter vi tal på folkebibliotekets samfundsøkonomiske bidrag. Vi vurderer, at borgerne værdsætter bibliotekerne svarende til, at de tilsammen er villige til at betale op i mod 4 mia. kroner om året for at have dem. Det er betydeligt mere end de 2½ mia. kroner de i dag betaler for bibliotekerne over skatten.

Årsagen til den høje betalingsvillighed er, at bibliotekerne løfter en betydelig opgave som kulturel-, social- og læringsinstitution. Det tillægger borgerne høj værdi, som de er villige til at betale for.

Men værdien i befolkningen opstår ikke kun, når den enkelte borger selv anvender bibliotekets ydelser til fx at låne bøger eller musik. Den enkelte tillægger det også værdi, at andre anvender bibliotekets ydelser. Vi finder det underbygget i adskillige studier, at 'ikke-brugere' af biblioteket er villige til at betale for at have biblioteket, selvom de altså ikke selv direkte bruger det. Det har en værdi for dem, at de kunne anvende bibliotekerne, hvis de ville, at andre har glæde af bibliotekerne og at bibliotekerne har en kulturbærende og social funktion.

Som kulturbærer sikrer bibliotekerne, at danskerne har nem og gratis adgang til litteratur, musik, foredrag, kurser, m.m. Det betyder, at mere bliver læst end uden biblioteker og bibliotekernes fokus på at udvælge også smal kvalitetslitteratur betyder, at mere smalt bliver tilbudt og læst end uden.

Bibliotekerne spiller også en rolle ved at udligne mulighederne for, at være en aktiv borger på tværs af sociale og økonomiske skel. Personer med lav indkomst og lav uddannelse bruger oftere end andre biblioteket som mødested. Ligeledes bruger minoritetsgrupper biblioteket på flere måder end ikke minoritetsgrupper – blandt andet som fysisk mødested. Bibliotekets rolle som socialt centrum giver sig blandt andet til udtryk ved, at antallet af besøgende på bibliotekerne har udviklet sig stabilt de senere år på trods af, at antallet af fysiske udlån er faldet. Det afspejler, at bibliotekernes 'fysiske rum' har værdi ud-over selve udlånet af fx bøger og musik.

Af de 4 mia. kroner borgerne er villige til at betale for bibliotekernes ydelser, vurderer vi, at det kun er godt halvdelen – 60 procent – som skyldes den direkte glæde af selv at benytte biblioteket. Resten skyldes andres glæde og den kulturbærende og sociale funktion.

At folk har nytte af, og er villige til, at betale for andres brug kan virke overraskende, men er ikke et usædvanligt fænomen. Det samme gælder for naturområder såsom åer, skove og parker, og for andre kulturområder fx scenekunsten. Som bærer af kultur og sociale relationer indskriver bibliotekerne sig i rækken af institutioner som fx DR og Det Kongelige Teater, hvis samfundsværdi knytter sig ikke alene til den enkeltes direkte brug, men til en bredere sammenkittende funktion.

Værdi gennem læsning

Denne 'betalingsvillighedstilgang' afspejler imidlertid slet ikke den sande samfundsmæssige værdi af bibliotekerne. Vi har beregnet, at bibliotekerne skaber værdi for formenligt helt op imod 2 mia. kroner af Bruttonationalproduktet (BNP) om året ved, at styrke primært børns læsefærdigheder. Det svarer til 0,1 procent af BNP.

Her er altså tale om en værdi, som ikke afspejler en 'nytte og glæde' i befolkningen gennem det kulturelle og sociale, som var de 4 mia. kroner fra før, men helt konkret, at bibliotekerne bidrager til, at øge velstanden i samfundet, som er hvad BNP udtrykker.

Bibliotekerne gennemfører nemlig en række aktiviteter, der bidrager til at øge børns læselyst, herunder – og meget vigtigt – også i fritiden. Gennem stimulering af læsefærdigheder finder vi, at bibliotekerne øger sandsynligheden for, at det enkelte barn i sidste ende uddanner sig videre end ellers. Mere uddannelse hæver det generelle uddannelsesniveau i Danmark, som vi ved fører til højere produktivitet og lønninger. Det øger BNP. Vi finder endda et vist belæg for, at bibliotekernes indsats for at styrke læsningen, kan virke som en modvægt hos børn, der kommer fra hjem, hvor læsning ikke er en del af dagligdagen. Med andre ord kan bibliotekernes indsats for at styrke læsningen hos børn være med til at bryde en negativ social arv.

Gevinsten på 2 mia. kroner mere velstand årligt synes betragteligt. Især i lyset af, at det ikke er vores opfattelse, at denne indsats er 'dyrket til perfektion' i de enkelte biblioteker. Resultatet er snarere et positivt udslag af grundydelsen om at levere et litteraturudvalg

og samarbejde med skolerne. Det indikerer, at bibliotekerne vil kunne forfine deres tilbud og dermed stimulere børns læselyst mere, end det er tilfældet i dag med endnu højere BNP-effekt til følge. Et oplagt sted at starte kunne være samarbejdet med skolerne.

Som et kuriosum til effekten fra bedre læsefærdigheder, kan bibliotekerne måske også virke som inkubator for fremtidens topiværksættere. Den mulighed for fordybelse og dyb specialisering i et emne eller en interesse som bibliotekerne tilbyder, kan være det, der er med til at forme grundlæggeren af det næste Skype eller Microsoft.

Værdi gennem digital omstilling

Endelig finder vi, at biblioteker er med til at accelerere den digitale omstilling i samfundet. Det skaber værdi gennem offentlige og private besparelser. Bibliotekernes bidrag til digitalisering udspringer af de 48.000 danskere, som årligt får opgraderet deres digitale kompetencer på bibliotekerne. Det accelererer og smidiggør omstillingen til et mere digitalt samfund, hvilket både giver offentlige besparelser og private gevinster svarende til mellem 100 og 200 mio. kroner årligt. Dette tal er behæftet med betydelig usikkerhed, og kan være større. Blandt andet dækker tallet ikke over værdien af den 1/2 million borgere, der får individuel hjælp og anvender bibliotekernes IT-cafeer samt de virksomheder, som også modtager hjælp til digitale opgaver på bibliotekerne.

Hvis bibliotekerne skal øge sin samfundsværdi gennem digital omstilling, kan det ske ved at tage fat i de borgere, der har allersværest ved det; og som uden bibliotekernes hjælp, ikke vil formå at omstille sig. Vi finder nemlig, at den gruppe borgere vil forsinke udfasningen af de offentlige ikke-digitale løsninger, som i mange år vil løbe side om side med de nye digitale løsninger. Det er nemlig ikke sådan, at det offentlige kan udfase ikke-digitale løsninger i takt med, at borgerne lærer at kommunikere digitalt med det offentlige. Det er snarere sådan, at ikke-digitale systemer først kan lukkes helt ned – hvorved de store besparelser indtræffer – når 'alle' borgere har omstillet sig til digital kommunikation. Hvorvidt bibliotekerne har fat i netop de borgere med størst omstillingsudfordringer ved vi faktisk ikke, men der er formentlig forbedringsmuligheder, da bibliotekerne i dag ikke systematisk målretter deres tilbud denne gruppe. Et første skridt kunne være systematisk at målrette indsatsen mod gruppen med de største udfordringer.

På trods af, at besparelsen tælles i 'hundrede millioner' er det et spørgsmål værd, om bibliotekerne fremover er de rigtige til at løse omstillingsopgaven? Bibliotekerne har et godt udgangspunkt for, at løse opgaven gennem sit fintmaskede filialnet på 500 biblioteker spredt over hele landet, der giver let adgang for borgere og virksomheder, der har brug for hjælp. Det er formentlig også en af de væsentlige årsager til, at Digitaliseringsstyrelsen og Erhvervsstyrelsen har udpeget bibliotekerne som samarbejdspartnere til den digitale omstilling. Men høj kvalitet i undervisning og rådgivning følger ikke automatisk af en stærk fysisk tilstedeværelse. Det kræver kompetencer, som helt umiddelbart betragtet, ikke nødvendigvis følger af klassiske 'biblioteks-kernekompetencer'. Vi har ikke belæg for at konkludere, at bibliotekerne fremover vil levere en ydelse til hjælp til digital omstilling,

som andre kunne levere bedre eller billigere; virksomheder, institutioner eller myndigheder med et DNA, der ligger tættere på den relevante kunnen end bibliotekernes. Men det er en relevant diskussion at tage i lyset af det store spørgsmål i disse år om, hvad bibliotekernes kernekompetence egentligt er, og hvilke ydelser den fremover bør give sig udslag i.

Samlet set

Vi finder altså, at borgernes betalingsvillighed for bibliotekerne er på op i mod 4 mia. kroner. Eftersom borgerne i dag betaler 2½ mia. kroner årligt over skatterne, skaber bibliotekerne mere nytte end de koster. Men derudover øger bibliotekerne årligt velstanden i samfundet målt ved BNP med 2 mia. kroner gennem en styrkelse af børns læsefærdigheder, der betyder, at flere vil tage en længere uddannelse end ellers.

De 4 mia. kroner indgår reelt set ikke i BNP, da det er et udtryk for borgernes værdisætning af bibliotekerne. Men hvis man et øjeblik betragtede de 4 mia. kroner som BNP, fordi beløbet netop afspejler værdien for borgerne, kan man sige, at bibliotekernes samfundsøkonomiske betydning er på ~6 mia. kroner af BNP årligt (4 mia. kroner plus 2 mia.; hertil kommer besparelserne fra digitalisering).

For at gøre dette tal større viser vores analyser, at bibliotekerne bør overveje at dyrke de kulturelle og sociale ydelser endnu mere. Det kunne være at optimere værdien af det 'fysiske rum'. Her er bibliotekerne i forvejen stærke. Derudover synes der at ligge et betydeligt potentiale ved at styrke læselyst- og uddannelseskanalen yderligere.

Fællestrækket for disse to – kultur/social og læselyst/uddannelse – er, at de ligger tæt op ad de klassiske bibliotekarkompetencer.

Hvis vi ekstrapolerer videre ad det spor, at fremtidens biblioteker fokuserer på ydelser, der udspringer af bibliotekarernes kernekompetencer, så falder vores fokus på den enorme mængde information som dagens digitale samfund producerer. Snarere end at kunne finde information, er der i dag efterspørgsel efter dem, der evner at finde frem til den rigtige information. Dette kræver strukturering af information og effektiv opbygning af databaser og søgefunktioner, som er nogle af kernekompetencerne hos bibliotekarer. Det viser sig blandt andet ved, at private virksomheder, der ansætter kandidater fra Informationsvidenskabsuddannelsen (den tidligere bibliotekaruddannelse) benytter dem til at udføre den slags opgaver. Det understreger, at der er en reel markedsværdi forbundet med kompetencer inden for 'informationsarkitektur'; ellers ville private virksomheder ikke have dem ansat. Faktisk er omkring en fjerdedel af de nye Informationsvidenskabsuddannede i dag ansat i private virksomheder.

Bibliotekerne kunne muligvis i højere grad end i dag udnytte disse kompetencer til at skabe værdi for borgere og virksomheder. Mange biblioteker tilbyder i dag virksomheder ydelser, der skaber værdi gennem informationsarkitektur og informationssøgning. Men vi vurderer, at de fleste af disse tilbud har potentiale til at blive skærpet og blive stærkere forankret i bibliotekerne.

FOLKE ·
BIBLIOTEKERNES
SAMFUNDS ·
ØKONOMISKE
VÆRDI

FOLKE · FOLKE · FO
TEKBERNIESBERNIESBER
AMFUNSAS · FUNSAS · FU
ONOM · KSONEOM · KSONEOM
VÆRDI VÆRDI VA

Tænk tanken Fremtidens Biblioteker
skaber viden og debat om bibliotekernes rolle
i fremtidens velfærds- og videnssamfund

www.fremtidensbiblioteker.dk